

Socialdepartementet

23 september 2024

Dnr: S2024/00978

EN STATLIG ORDNING MED BROTTSFÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER FÖR BARN OCH UNGA

Fackförbundet ST organiserar arbetstagare inom staten eller med statligt uppdrag. Vi representerar över 99 000 medlemmar som arbetar statligt och där ingår medlemmar inom olika delar av rättskedjan. Nedan inkommer vi med vårt yttrande.

Fackförbundet ST:s inställning till utredningens förslag

Sverige står inför stora utmaningar när allt fler barn och unga involveras och utnyttjas i grov kriminell verksamhet. Detta är en oroväckande utveckling som kräver nya angreppssätt och att olika delar av samhället bidrar med sin expertis. De senaste årens ensidiga fokus på ökad repressivitet genom hårdare straff och nedtoning av det förebyggande arbetet har varit problematisk särskilt när det gäller att förhindra brottslighet bland barn och ungdomar. Detta eftersom denna grupp, i jämförelse med vuxna, har sämre kognitiva förutsättningar att bedöma risker vilket gör att de inte har samma förmåga att förstå de långsiktiga konsekvenserna av sina handlingar. Problematiken kring barn- och ungdomskriminalitet är komplex och kräver därför mångsidighet.

Fackförbundet ST har tidigare förespråkat en ordning där staten får ett övergripande ansvar, eftersom detta skapar mer sammanhållna och enhetliga insatser samt främjar samverkan mellan olika instanser. Vi ser dock inte förslaget om att inrätta Myndigheten mot ungdomskriminalitet som tillräckligt väl underbyggt. Förslaget bygger på en relativt oprövad modell som till stor del missar de strukturella orsakerna till att barn och ungdomar begår brott. Istället ser vi flera risker med det nuvarande förslaget och befarar att rättssäkerheten och skyddet av barns rättigheter skulle kunna äventyras.

En oprövad och ensidig reform

Behovet av en tydlig statlig samordning när det kommer till det brottsförebyggande arbetet är något som Fackförbundet ST länge har förespråkat. Vår uppfattning är att detta är både nödvändigt i det förebyggande arbetet och när det kommer till att stödja personer som vill lämna den kriminella banan. Vi menar också att det i dagsläget saknas en aktör med ett övergripande operativt- och samordnande ansvar för det förebyggande arbetet.

Vi anser att utredningen hade gynnats av ett bredare uppdrag från regeringen, där fler modeller än den danska hade utvärderats. Den danska modellen är enbart ett sätt att strukturera det förebyggande arbetet, men den är inte direkt överförbar till den svenska kontexten eftersom den danska modellen i större utsträckning hänger mer ihop med det straffrättsliga systemet. Dessutom är den danska reformen relativt ny, och det finns ännu inte tillräckligt med kunskap om dess effektivitet. Vissa studier har till och med visat att effekten varit begränsad för den övre åldersgruppen och reformen har fått kritik av institutionen för mänskliga rättigheter samt Rädda barnen i Danmark. Ett bredare uppdrag hade därför kunnat ge utredningen fler möjligheter att hitta ett ändamålsenligt förslag som effektiviserar det förebyggande arbetet i den svenska kontexten.

En annan stor brist i det nuvarande förslaget är att det fokuserar enbart på åtgärder på individnivå och misslyckas samtidigt med att ta itu med de strukturella orsakerna till barn- och ungdomskriminalitet. Ett effektivt förebyggande arbete måste också inkludera insatser inom exempelvis skola, sjukvård och adressera socioekonomiska orsaker, samt arbeta för att skapa tillit mellan samhället och unga i utsatta områden. Det behövs också en framsynt och ambitiös politik på statlig och kommunal nivå, där satsningar inom arbetsmarknad, utbildning och bostadspolitik skapar framtidstro för unga. Det nuvarande förslaget adresserar inte detta och riskerar istället att förstärka individens problematik och utanförskap vilket kan leda till ytterligare stigmatisering.

Risk för bristande rättssäkerhet och barns rättigheter

Inrättandet av myndigheten MUK kommer att innebära att den får ett omfattande ansvar för myndighetsutövning gentemot minderåriga. Ett sådant ansvar medför viktiga skyldigheter som att säkerställa att myndighetsutövningen sker i enlighet med viktiga principer så som objektivitet, rättssäkerhet och skydd för barns rättigheter.

Kärnan i utredningens förslag är att identifiera minderåriga som ännu inte har dömts för brott och därmed särskilja dessa insatser från det straffrättsliga systemet. Samtidigt finns en risk att en sådan åtskillnad kan leda till att de rättigheter som normalt tillkommer individer inom det straffrättsliga systemet inte beaktas, trots att besluten kan få stora konsekvenser för den enskilda individen.

Vidare ser vi en farhåga att kriterierna för riskbedömning och hänvisningen till MUK kan leda till att specifika grupper blir föremål för myndighetens verksamhet i större utsträckning än andra. Detta skulle kunna innebära en risk för godtyckliga bedömningar och utpekande av vissa grupper, enbart baserat på exempelvis socioekonomisk situation, familjerelationer eller bostadsort. Detta vore olyckligt, eftersom en myndighet med ett brottsförebyggande uppdrag endast kan uppnå resultat om det finns tillit och acceptans för dess beslut bland medborgarna.

Vidare är ambitionen med den nya ordningen att säkerställa att barn och unga i riskzonen får snabb tillgång till brottsförebyggande åtgärder. Samtidigt konstaterar utredningen att antalet ärenden kommer att uppgå till 2 000–2 500 årligen. En skyndsam handläggning får dock inte ske på bekostnad av andra viktiga värden. För att lösa detta måste de berörda aktörerna

tilldelas tillräckliga resurser för att säkerställa att bedömningar och rättssäkerheten inte äventyras trots kravet på snabba handläggningstider. Samtidigt visar erfarenheten att många av de myndigheter som ska involveras i detta arbete redan idag har brist på resurser. Det är av yttersta vikt att insatser riktade mot minderåriga alltid utgår från barnets bästa, och att mänskliga rättigheter samt grundläggande friheter skyddas i enlighet med internationella konventioner.

Gör om och gör rätt

Den nuvarande situationen där allt fler barn och unga dras in i grov kriminalitet är mycket allvarlig och kräver att samhället agerar med beslutsamhet. Det är avgörande att politiken visar handlingskraft. Däremot får denna handlingskraft inte leda till reformer som riskerar att undergräva viktiga värden inom förvaltningen. Vi menar att förslaget om att inrätta Myndigheten mot ungdomskriminalitet i dess nuvarande form, medför betydande risker för rättssäkerheten och barns rättigheter, samt att det vilar på en svag grund.

Vi anser att det idag finns ett behov av en ordning där staten får ett utökat ansvar inom det brottsförebyggande området. I dagsläget saknas en aktör som kan bidra till samordning och samverkan mellan staten och kommunerna. Tyvärr fokuserar utredningen mer på att föreslå ytterligare repressiva åtgärder än att skapa ett enhetligt och systematiskt arbete mot kriminalitet.

Regeringen bör därför inte gå vidare med reformen utan istället tillsätta en ny utredning med bredare perspektiv och öppnare direktiv. En sådan utredning bör titta på alternativa modeller och även inkludera en analys av de strukturella faktorer som leder till att barn och unga hamnar i kriminalitet. Fackförbundet ST anser att rättspolitiska åtgärder bör vara evidensbaserade och bygga på kunskap och beprövad erfarenhet. På så sätt kan vi säkerställa att de rättspolitiska åtgärderna är rättssäkra, ändamålsenliga och utgår från barnets bästa. En stark grund vid genomförandet av omfattande reformer skapar också legitimitet för myndigheternas arbete.

Shervin Vahedi

Utredare, Fackförbundet ST

Britta Lejon

Förbundsordförande, Fackförbundet ST